

orbem terrarum ab ipso Domini adventu : prophetia autem minuitur postquam id quod prænuntiabat advenit. Itaque Dominus dicit : « Lex et Prophetæ usque ad » Joannem Baptistam, abhinc regnum Dei prædicatur¹. » Et Joannes ipse, « Illum, inquit, oportet crescere, me » autem minui². » Quod et diebus quibus nati sunt, et mortibus quibus passi sunt, figuratum est. Nascitur namque Joannes ex quo dies incipiunt minui : nascitur Dominus ex quo dies incipiunt crescere. Capite ille minuitur, dum occiditur : hic vero attollitur in cruce. Postquam ergo prophetia ipsa in Joanne constituta digito ostendit præsentem, quem venturum ab exordio generis humani cecinerat, incipit minui, atque inde crescere prædicatio regni Dei³. Et ideo baptizavit Joannes in poenitentiam : finitur enim vetus vita usque ad poenitentiam, atque inde incipit nova.

2°. Non autem tantum in iis qui proprie Prophetæ appellati sunt, sed in ipsa Veteris Testamenti historia prophetia non silere colligitur ab eis qui pie quærent, et ad hæc investiganda divinitus adjuvantur. Maxime tamen illis evidentioribus rerum figuris apparet : quod Abel justus a fratre interficitur⁴, et Dominus a Judæis : quod arca Noë⁵, tanquam in diluvio sæculi Ecclesia gubernatur : quod Isaac immolandus Deo ducitur⁶, et aries pro illo in sentibus tanquam crucifixus agnoscitur : quod in duobus Abrahamæ filiis, uno de ancilla, altero de libera, duo Testamenta intelliguntur⁷ : quod duo populi in geminis, Esaü scilicet et Jacob, præmonstrantur⁸ : Quod Joseph a fratribus persecutionem passus, ab alienis honoratur⁹, sicut Dominus Judæis persequentibus, apud gentes clarificatus

¹ Luc. xvi, 16. — ² Joan. iii, 30. — ³ Matth. iii, 11. — ⁴ Gen. iv, 8.

— ⁵ Id. vii, 1. — ⁶ Id. xxii, 3. — ⁷ Gal. iv, 22. — ⁸ Gen. xxv, 23. —

⁹ Id. xlv, 8.

est. Longum est commemorare singula, cum ita concludat Apostolus et dicat : « Hæc autem in figura contingebant » eis. Scripta sunt autem propter nos, in quos finis sæculorum devenit¹. » Finis autem sæculorum tanquam senectus veteris hominis, cum totum genus humanum tanquam unum hominem constitueris, sexta ætate signatur, qua Dominus venit. Sunt enim ætates sex etiam in uno homine ; infantia, pueritia, adolescentia, juvenus, gravitas, et senectus². Prima itaque generis humani ætas est ab Adam usque ad Noë. Secunda, a Noë ad Abraham : qui articuli sunt evidentissimi et notissimi. Tertia, ab Abraham usque ad David : sic enim Matthæus Evangelista partitur³. Quarta, a David usque ad transmigracionem in Babyloniam. Quinta, a transmigracione in Babyloniam usque ad adventum Domini. Sexta, ab adventu Domini usque in finem sæculi speranda est : qua exterior homo tanquam senectute corrumpitur, qui etiam vetus dicitur⁴, et interior renovatur de die in diem⁵. Inde requies sempiterna est, quæ significatur sabbato. Huic rei congruit quod homo sexto die factus est ad imaginem et similitudinem Dei⁶. Nemo autem ignorat hominum vitam jam aliquid administrantem, cognitione et actione fulciri. Nam et actio temeraria est sine cognitione, et sine actione ignava cognitio. Sed prima vita hominis, cui nulla administratio recte creditur, quinque sensibus corporis dedita est ; qui sunt visus, auditus, olfactus, gustus, tactus. Et ideo duæ primæ ætates generis humani denis generationibus definiuntur, tanquam infantia et pueritia ; quinario scilicet geminato, quoniam generatio utroque sexu propagatur. Sunt ergo generationes decem ab Adam usque ad Noë, et inde usque ad Abraham aliæ decem : quas

¹ 1 Cor. xv, 21. — ² Vide lib 1 de Genesi contra Manichæos, cap. 23. —

³ Matth. i, 17. — ⁴ 2 Cor. iv, 56. — ⁵ Gen. i, 27.

duas ætates infantiam et pueritiam generis humani esse diximus. Adolescentia vero et juvenus et gravitas, id est, ab Abraham usque ad David, et inde usque ad transmigrationem in Babyloniam, et inde usque ad adventum Domini, quatuor denis generationibus figurantur; septenario geminato ad eandem generationem utriusque sexus, cum quinario qui est in sensibus corporis, actio et cognitio addita fuerit. Senectus autem solet etiam tantum tenere temporis, quantum reliquæ omnes ætates. Nam cum a sexagesimo anno senectus dicatur incipere, et possit humana vita usque ad centum-viginti annos pervenire, manifestum est solam senectutem posse tam longam esse, quam omnes ætates cæteræ priores sunt. Ætas igitur ultima generis humani, quæ incipit a Domini adventu, usque in finem sæculi, quibus generationibus computetur incertum est: et hoc utiliter Deus voluit latere, sicut in Evangelio scriptum est, et Apostolus attestatur dicens, diem Domini tanquam furem in nocte esse venturum¹.

3°. Sed tamen sexta ætate visitatum esse genus humanum humili Domini adventu, superius distinctis generationibus edocetur. Qua visitatione incepit manifestari prophetia, quæ superioribus quinque ætatibus latuit: cuius prophetiæ personam quoniam Joannes gestabat, ut supra dictum est, ideo ex senibus parentibus nascitur, tanquam senescente sæculo prophetia illa innotescere incipiat: et quinque mensibus se occultat mater ejus, sicut scriptum est, « Occultabat se Elisabeth mensibus quinque². » Sexto autem mense visitatur a Maria matre Domini: et exultat infans in utero, tanquam primo adventu Domini quo in humilitate apparere dignatus est, prophetia manifestari incipiat: sed tanquam in utero, id est, nondum tam evidenter, ut omnès sicut in luce manifestam

¹ Matth. xxiv, 36, et 1 Thess. v, 2. — ² Luc. 1, 24.

esse fateantur: quod futurum credimus secundo adventu Domini, quo in claritate venturus est; cuius adventus præcursor speratur Elias, sicut hujus Joannes fuit. Et ideo dicitur a Domino, « Elias jam venit, et multa ei homines » fecerunt, et si vultis scire, ipse est Joannes Baptista, » qui venturus est¹. » Quia in eodem spiritu et in eadem virtute, tanquam præcedentis præconis officio et hic jam venit, et ille venturus est. Propterea et istum Joannem per spiritum quo pater ejus vates impletus est, dicitur præcursorem Domini futurum esse in spiritu et virtute Eliæ². Peractis autem Maria cum Elisabeth mensibus tribus, discedit³. Quo numero mihi videtur significari fides Trinitatis, et baptisma in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti⁴, quo per humilem Domini adventum genus humanum imbuitur, et futuro adventu claritatis ejus extollitur.

QUÆSTIO LIX. — 1°. Inter parabolas a Domino dictas solet quærentes multum exercere ista, quæ de decem virginibus posita est. Et multi quidem hinc multa senserunt, quæ non sunt præter fidem: sed quomodo partibus omnibus ejus conveniat expositio; id elaborandum est. Legi etiam in quadam scriptura, ex earum genere quæ apocryphæ nominantur, non quod sit contra catholicam fidem, sed huic loco mihi minus congruere visa est, consideranti omnes hujus similitudinis partes. De qua tamen expositione temere nihil audeo judicare, ne forte non ejus inconvenientia mihi angustias fecerit, sed mea tarditas in ea convenientiam non invenerit. Quid autem mihi videatur non absurde hoc loco accipi, quantum potero breviter et diligenter exponam.

2°. Interrogatus igitur Dominus noster secreto a Discipulis de consummatione sæculi, inter multa alia quæ lo-

¹ Matth. xvii, 12. — ² Luc. 1, 17. — ³ Ibid. 56.

cutus est, hoc quoque dixit : « Tunc simile æstimabitur » regnum cœlorum decem virginibus, quæ acceperunt » lampades suas, et venerunt obviam sponso. Quinque » autem ex eis erant fatuæ, et quinque prudentes ; sed » quinque fatuæ acceptis lampadibus suis, non sumpse- » runt oleum secum ; prudentes autem acceperunt oleum » secum in vasis suis, cum lampadibus. Tardante au- » tem sponso, dormitaverunt omnes, et dormierunt. » Media autem nocte clamor factus est : Ecce sponsus » venit, surgite obviam ei. Tunc surrexerunt virgi- » nes illæ, et aptaverunt lampades suas. Et dixerunt » illæ stultæ ad sapientes : Date nobis de oleo vestro, quia » lampades nostræ extinguuntur. Responderunt autem » sapientes, dicentes : Ne forte non sufficiat nobis et vobis, » ite potius ad vendentes, et emite vobis. Et dum irent » emere, venit sponsus, et quæ paratæ erant intraverunt » cum eo ad nuptias, et clausa est janua. Novissime au- » tem veniunt et reliquæ virgines, dicentes : Domine, Do- » mine, aperi nobis. At ille respondens ait : Amen dico » vobis, Nescio vos. Vigilate ergo, quia nescitis diem, ne- » que horam ¹. » Decem utique virginum quod quinque admittuntur, quinque excluduntur, honorum et malorum discretionem significat. Quapropter si virginitatis nomen honorabile est, cur receptis exclusisque commune est? Deinde quid sibi vult numerus in utraque parte quinarium? Quid autem significat oleum, mirum videtur. Item quod sapientes petentibus non communicant : cum et invidere fas non sit eas quæ ita perfectæ sunt, ut a sponso recipiantur, quo nomine nullo dubitante Dominus noster Jesus Christus significatur; et misericordes esse oporteat ad præstandum ex eo quod habent, præscribente illa sententia ejusdem Domini dicentis : « Omni poscenti te tribue². »

¹ Matth. xv, 1 et seqq. — ² Luc. vi, 30.

Quid est autem quod possit dando non sufficere utrisque? Hæc maxime augent quæstionis difficultatem : quanquam et cætera diligenter considerata, ut omnia in unam rationem concurrant, nihilque in unam partem dicatur quod impediatur aliam, magna cautio adhibenda est.

3°. Videntur itaque mihi quinque virgines significare quinque-partitam continentiam a carnis illecebris. Continentus est enim animi appetitus a voluptate oculorum, a voluptate aurium, a voluptate olfaciendi, gustandi, tangendi. Sed quia ista continentia partim coram Deo fit, ut illi placeatur in interiori gaudio conscientiæ; partim coram hominibus tantum, ut gloria humana capiatur; quinque dicuntur sapientes, et quinque stultæ : utraque tamen virgines, quia utraque continentia est, quamvis diverso fomite gaudeat. Lampades autem sunt, quia manibus gestantur, opera quæ secundum continentiam istam fiunt. Dictum est autem, « Luceant opera vestra coram » hominibus¹. » Omnes vero « acceperunt lampades suas, » et venerunt obviam sponso. » Intelligendum est ergo Christi nomine censeri de quibus agitur. Non enim possunt qui Christiani non sunt, sponso Christo venire obviam. « Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus suis, non sumpserunt oleum secum. » Multi enim quamvis de Christi bonitate plurimum sperent, gaudium tamen non habent, dum continenter vivunt, nisi in laudibus hominum. Non ergo habent oleum secum. Nam ipsam lætitiâ oleo significari arbitratur. « Propterea unxit, inquit, te Deus, Deus » tuus, oleo exultationis². » Qui autem non propterea gaudet, quia Deo intrinsecus placet, non habet oleum secum. « Prudentes autem acceperunt secum oleum in » vasis suis cum lampadibus, » id est, lætitiâ honorum operum in corde atque conscientia posuerunt; sicut Apos-

¹ Matth. v, 16. — ² Psal. xlii, 8.

tolus monet : « Probet autem se homo, inquit, et tunc in » semetipso habebit gloriam, et non in altero¹. Tardante » vero sponso dormitaverunt omnes; » quia ex utroque genere continentium hominum, sive eorum qui coram Deo exultant, sive eorum qui in laudibus hominum acquiescunt, moriuntur hoc intervallo temporis, donec sub adventu Domini fiat resurrectio mortuorum. « Media autem nocte, » id est, nullo sciente aut sperante, quippe cum ipse Dominus dicat, « De die autem illa et hora nemo » scit², » et Apostolus, « Dies Domini tanquam fur in » nocte, ita veniet³ : » ex quo significatur eum penitus latere, cum venerit, « Clamor factus est : Ecce sponsus » venit, surgite obviam ei. In ictu oculi et in novissima » tuba omnes resurgemus⁴, ergo surrexerunt omnes virgines illæ, et aptaverunt lampades suas » id est, rationes reddendas operum suorum. « Oportet enim nos exhiberi » ante tribunal Christi, ut illic recipiat unusquisque quod » gessit in corpore, sive bonum, sive malum⁵. Et dixerunt » stultæ ad sapientes : Date nobis de oleo vestro, quia » lampades nostræ extinguuntur. » Quorum enim facta aliena laude fulciuntur, eadem subtracta deficiunt, et de consuetudine id semper inquirat, unde gaudere animus solet. Itaque hominum, qui corda non vident, testimonium volunt habere apud Deum, qui cordis inspector est. Sed quid responderunt sapientes ? « Ne forte non sufficiat » nobis et vobis. » Unusquisque enim pro se rationem reddet, nec alieno testimonio quisquam adjuvatur apud Deum, cui secreta cordis apparent; et vix sibi quisque sufficit, ut ei testimonium perhibeat conscientia sua. « Quis enim gloriabitur mundum se habere cor⁶ ? » Inde est quod Apostolus ait : « Mihi autem minimum est, ut a

¹ Gal. vi, 4. — ² Matth. xxiv, 36. — ³ 1 Thess. v, 2. — ⁴ 1 Cor. xv, 52. — ⁵ 2 Cor. v, 10. — ⁶ Prov. xx, 9.

» vobis judicer, aut ab humano die, sed neque memetipsum judico¹. » Quapropter cum de se ipso quisque aut non omnino aut vix possit veram ferre sententiam, quomodo potest de alio judicare, cum sciat nemo quid agatur in homine, nisi spiritus hominis² ? « Ite magis ad vendentes, et emite vobis. » Non consilium dedisse putandæ sunt, sed crimen carum ex obliquo commemorasse. Vendunt enim oleum adulatores, qui sive falsa, sive ignorata laudando, animas in errorem mittunt, et eis vana gaudia tanquam fatuis conciliando, aliquam de his mercedem, sive ciborum, sive pecuniæ, sive honoris, sive alicujus commodi temporalis accipiunt, non intelligentibus quod dictum est, « Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt³. » Melius est autem objurgari a justo, quam a peccatore laudari. « Emendabit me, inquit, justus in misericordia, et arguet me; oleum autem peccatoris non » impinguet caput meum⁴. Ite ergo magis ad vendentes, » et emite vobis, » id est, videamus nunc quid vos adjuvant, qui vobis laudes vendere consueverunt, et vos in errorem inducere, ut non coram Deo, sed ab hominibus gloriam quæreretis. « Euntibus autem illis emere, venit » sponsus, » id est, inclinantibus se illis in ea quæ foris sunt et solitis gaudere quærentibus, quia gaudia interna non noverant, venit ille qui judicat : « Et quæ paratæ » erant, » id est, quibus bonum coram Deo testimonium conscientia perhibebat, « intraverunt cum eo ab nuptias, » id est, ubi munda anima puro et perfecto sempiternoque Dei Verbo fecundanda copulatur. « Et clausa » est janua, » id est, receptis illis qui sunt in angelicam vitam immutati : « Omnes enim, inquit, resurgemus, » sed non omnes immutabimur⁵ : » clausus est aditus ad

¹ 1 Cor. iv, 3. — ² Id. ii, 12. — ³ Isai. iii, 12. — ⁴ Psal. cxi, 5. — ⁵ 1 Cor. xiii, 51.

regnum cœlorum. Non enim post iudicium patet precum aut meritorum locus. « Novissime autem veniunt » et reliquæ virgines, dicentes : Domine, Domine, aperi » nobis. » Non dictum est, quod emerint oleum : et ideo intelligendæ sunt, nullo jam remanente de alienis laudibus gaudio, in angustiis et magnis afflictionibus redire ad implorationem Dei. Sed magna est ejus severitas post iudicium, cujus ante iudicium ineffabilis misericordia prærogata est. Itaque respondens ait : « Amen dico vobis » quod nescio vos : » ex illa scilicet regula, qua non habet ars Dei, hoc est, sapientia Dei, ut non intrent in gaudium ejus, qui non coram Deo, sed ut placerent hominibus, visi sunt aliquid secundum præcepta ejus operari. Atque ita concludit : « Vigilate ergo, quia nescitis diem neque » horam. » Non modo illius ultimi temporis, quo venturus est sponsus, sed suæ quisque diem dormitionis et horam nescit. Quisquis autem paratus est usque ad somnum, id est, usque ad mortem quæ omnibus debetur, paratus etiam invenietur cum illa vox media nocte sonuerit, qua omnes evigilaturi sunt.

4°. Quod vero sponso dixit obviam venire virgines, sic intelligendum puto, ut ex ipsis virginibus constet ea quæ dicitur sponsa : tanquam si omnibus Christianis in Ecclesiam concurrentibus filii ad matrem concurrere dicantur, cum ex ipsis filiis congregatis constet ea quæ dicitur mater. Nunc enim desponsata est Ecclesia, et virgo est ad nuptias perducenda, id est, cum se continet a corruptione sæculari : illo autem tempore nubet, cum universa mortalitate in ea pereunte, immortalis conjunctione fruatur. » Desponsavi, inquit, vos uni viro virginem castam exhibere Christo¹. » Vos, inquit, virginem : a plurali ad singularem concludens. Ideo et virgines dici possunt, et

¹ 1 Cor. XIII, 2.

virgo. Cur autem quinque dictæ sint, ut mihi videtur expositum est. Sed videmus nunc in ænigmate, tunc autem facie ad faciem¹, et nunc ex parte, tunc autem ex toto. Ipsum autem in ænigmate et ex parte nunc in Scripturis aliquid cernere, quod tamen sit secundum catholicam fidem, ex illo pignore contingit, quod accepit virgo Ecclesia humili adventu sponsi sui, quæ illi ultimo adventu cum veniet in claritate nuptura est, cum jam facie ad faciem contuebitur. « Dedit enim nobis pignus Spiritum sanctum², » sicut dicit Apostolus. Et ideo ista expositio nihil certum intuetur, nisi ut secundum fidem sit; neque aliis præjudicat, quæ nihilominus secundum fidem esse potuerint.

QUÆSTIO LX. — Sicut scire Deus dicitur, etiam cum scientem facit, sicut scriptum est, « Tentat vos Dominus » Deus vester, ut sciat si diligatis eum. » Non enim sic dictum est hoc, quasi nesciat Deus : sed ut ipsi sciant quantum in Domini dilectione profecerint; quod, nisi tentationibus quæ accidunt, non plene ab hominibus agnoscitur. Et ipsum Tentat³, pro eo positum est, quod tentari sinit. Sit et cum dicitur nescire, aut pro eo dicitur quod non approbat, id est, in disciplina et doctrina sua non agnoscit, sicut dictum est. « Nescio vos⁴ : » aut pro eo quod utiliter nescientes facit, quod scire inutile est. Ideo bene accipitur, id quod dictum est, solum scire Patrem, sic dictum esse, quia facit Filium scire : et quod dictum est, nescire Filium, sic dictum esse, quia facit nescire homines, id est, non prodit eis quod inutiliter scirent.

QUÆSTIO LXI. — 1°. Quinque panes hordacei, quibus in monte Dominus turbas pavit⁵, significant veterem legem; sive quia nondum spiritalibus, sed adhuc carnalibus

¹ 1 Cor. XIII. — ² 2 Cor. V. — ³ Matth. XXIV, 36. — ⁴ Id. XXV, 12. — ⁵ Joan. VI, 9.

data est¹, id est, quinque corporis sensibus deditis; nam et ipsæ turbæ quinque millia hominum fuerunt: sive quia per Moysen lex ipsa data est; Moyses enim quinque libros scripsit. Et quod hordacei erant panes, bene significant, vel ipsam legem, quæ ita data erat, ut in ea vitale animæ alimentum corporalibus sacramentis obtegeretur; hordei enim medulla tenacissima palea tegitur: vel ipsum populum nondum expoliatum carnali desiderio, quod tanquam palea cordi ejus inhærebat; id est, nondum corde circumcisum, ita ut nec trituratione tribulationum, cum per deserta quadraginta annis duceretur intellectu revelato carnalia integumenta deponeret, sicut nec hordeum areæ tritura illo paleari tegmine exiit. Itaque illi populo congruenter lex talis data est.

2°. Duo autem pisces, qui saporem suavem pani dabant, duas illas personas videntur significare, quibus populus ille regebatur, ut per eas consiliorum moderamen acciperet, regiam scilicet et sacerdotalem, ad quas etiam sacrosancta illa unctio pertinebat: quarum officium erat procellis ac fluctibus popularibus nunquam frangi atque corrumpi, et violentas turbarum contradictiones tanquam adversantes undas sæpe dirumpere, interdum eis custodia sua intègritate cedere: prorsus more piscium tanquam in procelloso mari, sic in turbulenta populi administratione versari. Quæ tamen duæ personæ Dominum nostrum præfigurabant. Ambas enim solus ille sustinuit, et non figurate, sed proprie solus implevit. Nam et rex noster est Dominus Jesus Christus, qui nobis pugnandi et vincendi demonstravit exemplum, in carne mortali peccata nostra suscipiens, tentationibus inimici neque illecebrosis neque terribilibus cedens: postremo exuens se carne, principatus et potestates expolians fiducialiter¹,

¹ Coloss. ii, 15.

et triumphans eas in semetipso. Itaque ipso duce ab oneribus et laboribus hujus peregrinationis nostræ tanquam ab Ægypto liberamur, et persequentia nos peccata sacramento baptismatis nobis evadentibus obruuntur: et quoad in spe sumus ejus promissionis, quam nondum videmus, tanquam per deserta ducimur, consolante nos in sanctis Scripturis verbo Dei, sicut illos manna de cœlo: et eodem ipso duce in Jerusalem cœlestem tanquam in terram promissionis introduci nos posse præsumimus, et in æternum ibi regente ipso et custodiente servari. Ita Dominus noster Jesus Christus ostenditur rex noster. Ipse est etiam sacerdos noster in æternum secundum ordinem Melchisedech¹, qui se ipsum obtulit holocaustum pro peccatis nostris, et ejus sacrificii similitudinem celebrandam in suæ passionis memoriam commendavit, ut illud quod Melchisedech obtulit Deo, jam per totum orbem terrarum in Christi Ecclesia videamus offerri². Ergo quoniam rex noster peccata nostra suscepit, ut nobis pugnandi et vincendi demonstraret exemplum, eorundem peccatorum susceptionem regiamque personam Matthæus evangelista significans, generationem ejus quæ est secundum carnem ab Abraham suscipiens³, qui pater est populi fidelis, et successionem prolis deorsum versus enumerans pervenit ad David, in quo regni stabilimentum manifestissimum apparet; atque inde per Salomonem, natum de illa in qua pater ejus peccaverat, stirpem regiam prosecutus usque ad generationem Domini perducit. Lucas vero alius evangelista⁴, quoniam et ipse generationem Domini, quæ secundum carnem est, sed in sacerdotali persona explicandam suscepit, ad quam personam pertinet mundatio et abolitio peccatorum, non a principio libri, sicut Matthæus, sed ab illo loco ubi baptizatus est Jesus, ubi peccatorum

¹ Psal. cix, 4. — ² Gen. xiv, 18. — ³ Matth. i, 1. — ⁴ Luc. iii, 23.

nostrorum mundationem præfiguravit, incipit parentum ejus originem gradatim prosequi; neque deorsum versus, sicut ille qui eum ad susceptionem peccatorum tanquam descendentem ostendebat, sed sursum versus, tanquam is qui eum post abolitionem peccatorum tanquam ascendentem insinuabat; nec eos parentes, quos ille, nominans. Alia enim erat origo sacerdotalis, quæ per unum ex filiis David, sicuti adsolet, de tribus acerdotali matrimonium sortientem, effecerat ut Maria de utraque tribu, id est, de regia et sacerdotali cognationem duceret. Nam et quando censiti sunt Joseph et Maria, scriptum est eos fuisse de domo, id est, de genere David¹. Et Elisabeth, quæ nihilo minus cognata Mariæ scribitur², erat de tribu sacerdotali. Sicut autem Matthæus, qui tanquam descendentem ad suscipienda peccata nostra regem Christum insinuat, per Salomonem a David descendit: quia Salomon de illa in qua David peccaverat, natus est: ita Lucas, qui tanquam adsentem post abolitionem peccatorum sacerdotem Christum insinuat, per Nathan ascendit ad David³; quia Nathan propheta missus fuerat, cujus correptione David ipsius peccati abolitionem pœnitendo impetravit. Itaque postea quam transiit Lucas personam David, non dissonat a Matthæo in nominibus generatorum. Nam eos nominat ascendens a David usque ad Abraham, quos ille descendens ab Abraham usque ad David. A David enim in duas familias, regiam et sacerdotalem, origo illa distributa est, quarum duarum familiarum, sicut dictum est, regiam descendens Matthæus, sacerdotalem ascendens Lucas secutus est: ut Dominus noster Jesus Christus rex et sacerdos noster et cognationem duceret de stirpe sacerdotali, et non esset tamen de tribu sacerdotali, hoc est, de tribu Levi, sed esset de tribu Juda, hoc est, de tribu David, ex

¹ Luc. II, 4. — ² Id. I, 36. — ³ I Reg. XIII, 1.

qua tribu nemo intendit altari. Ideo et filius David maxime dicitur secundum carnem, quia et Lucas ascendens, et Matthæus descendens, in David sibi obviam facti sunt. Oportebat enim ut evacuaturus sacrificia, quæ secundum ordinem Aaron in Levitico sacerdotio fiebant, non esset de tribu Levi, ne ad ipsam tribum, et ad ipsum sacerdotium quod temporaliter umbra erat futuri, pertinere videretur inundatio peccatorum, quam Dominus oblatione holocausti sui, quod in veteri sacerdotio figurabatur, implevit: et holocausti ejus imaginem ad memoriam passionis suæ in Ecclesia celebrandam dedit, ut esset sacerdos in æternum, non secundum ordinem Aaron: sed secundum ordinem Melchisedeh¹. Cujus rei sacramentum diligentius adhuc considerari potest. Sed propter duos pisces, in quibus duas personas, regiam et sacerdotalem figuratas esse diximus, hactenus hinc tractatum esse sufficiat.

3°. Quod autem super fœnum turba illa discubuit, significat eos qui Testamentum Vetus acceperant, quia regnum eis temporale et Jerusalem temporalis promittebatur, in spe carnali collocatos fuisse. « Omnis enim caro fœnum, » et claritas hominis ut flos fœni². » Quod autem de reliquiis fragmentorum duodecim cophini buccellarum repleti sunt, significabat de ipsius legis adaptione et disputatione, quam Judæi reliquerant et deseruerant, repletos fuisse Discipulos Domini, in quibus duodenarius numerus principatum tenet. Nondum enim erat Scriptura Novi Testamenti, quando Dominus, quasi frangendo et aperiendo quod durum et clausum erat in lege, Discipulos implevit, cum eis post resurrectionem aperuit Scripturas veteres, incipiens a Moyse et omnibus Prophetis, interpretans illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. « Nam

¹ Hebr. VI, 20, et Psal. CIX, 4. — ² Isai. XL, 6.

» et nunc eum duo illorum in panis fractione cognov-
» verunt¹. »

4°. Et ideo secunda pastio populi, quæ de septem panibus facta est, ad Novi Testamenti prædicationem recte intelligitur pertinere. Non enim ab aliquo Evangelista dictum est, quod isti panes herodeæ fuerint, sicut de illis quinque dixit Joannes². Hæc ergo pastio de panibus septem ad gratiam pertinet Ecclesie, quæ notissima illa septenaria sancti Spiritus operatione refecta cognoscitur. Et ideo non hic duo pisces fuisse scribuntur, sicut in veteri lege, ubi duo soli uquebantur, rex et sacerdos; sed pauci pisces, id est, qui primi Domino Jesu Christo crediderunt, et in ejus nomine uncti sunt, et missi ad prædicandum Evangelium, et ad sustinendum turbulentum mare hujus sæculi, ut pro ipso magno pisce, id est, pro Christo legatione fungerentur, sicut Paulus apostolus dicit³. Neque in ipsa turba quinque millia hominum fuerunt, sicut illic, ubi carnales legem accipientes, id est, quinque sensibus carnis dediti significantur; sed quatuor millia potius, quo numero significantur spirituales, propter quatuor animi virtutes, quibus in hac vita spiritaliter vivitur, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, et justitiam. Quarum prima est cognitio rerum appetendarum et fugiendarum: secunda, refrenatio cupiditatis ab iis quæ temporaliter delectant: tertia, firmitas animi adversus ea quæ temporaliter molesta sunt: quarta, quæ per cæteras omnes diffunditur, dilectio Dei et proximi.

5°. Sane et ibi quinque millia hominum, et hic quatuor millia exceptis mulieribus et pueris fuisse memorantur: quod mihi videtur ad hoc pertinere, ut intelligamus, et in populo Veteris Testamenti fuisse quosdam infirmos ad impendam justitiam quæ secundum legem est, in qua jus-

¹ Luc. xxiv, 27. — ² Matth. xv, 34, et Marc. viii, 5. — ³ 2 Cor. v, 20.

titia apostolus Paulus sine querela se conversatum esse dicit¹; fuisse item alios qui facile seducerentur in cultum idolorum. Quæ duo genera, id est, infirmitatis et erroris, mulierum et puerorum nominibus figurata sunt. Infirmus est enim mulierum sexus ad actiones, et facilis ad lusum pueritia. Quid autem lusui puerili tam simile est, quam idola colere? quando et Apostolus ad hoc retulit hoc genus superstitionis, cum ait, « Neque idolis servientes, » quemadmodum quidam eorum, sicut scriptum est, Sedit » populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere². » Mulieribus ergo similes erant, qui in laboribus expectationis, quo usque ad promissa Dei pervenirent, non viriliter perseverantes tentaverunt Deum: pueris autem, qui sederunt manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. Non solum autem ibi, sed etiam in populo Novi Testamenti qui non perdurant occurrere in virum perfectum, vel infirmitate virium, vel mentis levitate, mulieribus et pueris comparandi sunt³. Nam illis dicitur: « Si tamen initium substantiæ ejus usque in finem firmum retineamus⁴: » Illis autem, « Nolite pueri effici sensibus, » sed malitia infantes estote, ut sensibus perfecti sitis⁵. » Et ideo neque in Vetere, neque in Novo Testamento tales admittuntur ad numerum; sed sive ibi quinque millia, sive hic quatuor millia, exceptis mulieribus et pueris fuisse dicuntur⁶.

6°. Quamvis vero et illic et hic propter ipsum Christum, qui assidue in Scripturis mons appellatur, ut congruenter in monte uterque populus pasceretur⁷, hic tamen non in fœno discumbitur, sed in terra. Ibi enim celsitudo Christi propter carnales homines et Jerusalem terrenam carnali-

¹ Philip. iii, 6. — ² 1 Cor. x, 7, et Exod. xxxii, 6. — ³ Ephes. iv, 13. — ⁴ Hebr. iii, 14. — ⁵ 1 Cor. xiv, 20. — ⁶ Joan. vi, 10, et Matth. xiv, 21. — ⁷ Id. xv, 38.